

Д. э. н. Макуха С. М.

*Національний університет "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого", Україна*

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Серед існуючих визначень поняття «конкурентоспроможність» трактується досить широко. Традиційно конкурентоспроможність визначається як обумовлене економічними, соціальними і політичними факторами стійке становище країни або товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках. В умовах відкритої економіки вона також може бути визначена як здатність країни (фірми) протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і на ринку третіх країн.

Згідно з визначенням Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), конкурентоспроможність – це здатність компаній, галузей, регіонів і націй забезпечити порівняно високий рівень доходу і заробітної плати, залишаючись відкритими для міжнародної конкуренції. Зазначена організація і ЄС розробляють теорії «інноваційного середовища», «узгодженої конкуренції», де основним фактором прискорення інновацій як фактора забезпечення конкурентоспроможності в сучасних умовах є знання.

За іншими визначеннями, конкурентоспроможність країни – це, перш за все, здатність національних виробників продавати свої товари. Спроможність збільшувати або, принаймні, утримувати за собою частки ринків, достатніх для розширення і вдосконалення виробництва, для зростання рівня життя, для підтримки сильної і ефективної держави. Тобто держави прагнуть приєднатися до клубу багатих країн і готові боротися з ними за свою частку в світовому виробництві.

Всесвітній економічний форум (World Economic Forum), щорічно публікує рейтинг глобальної конкурентоспроможності, який визначається на основі 113 різноманітних характеристик, зведених у 12 контрольних показників:

1. Якість інститутів.
2. Інфраструктура.
3. Макроекономічна стабільність.
4. Здоров'я і початкова освіта.
5. Вища освіта і професійна підготовка.
6. Ефективність ринку товарів і послуг.

7. Ефективність ринку праці.
8. Розвиненість фінансового ринку.
9. Рівень технологічного розвитку.
10. Розмір внутрішнього ринку.
11. Конкурентоспроможність компаній.
12. Інноваційний потенціал.

Оцінка досягнень країн здійснюється за семибальною шкалою.

Основним фактором, який забезпечує глобальну конкурентоспроможність країни є наявність та високий рівень конкурентного середовища на внутрішньому ринку. Серед них, на нашу думку, визначальним є конкурентоспроможність компаній, яка залежить від стану конкуренції на національному ринку. Це узагальнюючий, підсумковий показник, всі інші, такі як інфраструктура, рівень технологічного розвитку, якість інститутів тощо, лише створюють необхідні умови для одержання кінцевого результату. Останнє дослідження ВЕФ було представлено такими даними.

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності окремих країн (2014-2015)

Таблиця 1.

Рейтинг	Країна	Індекс
1	Швейцарія	5,7
2	Сінгапур	5.6
3	США	5.5
4	Фінляндія	5.5
5	Німеччина	5.5
6	Японія	5.5
7	Гонконг	5.5
8	Нідерланди	5.5
9	Велика Британія	5.4
10	Швеція	5.4
28	Китай	4,9
29	Естонія	4,7
43	Польща	4,5
54	Болгарія	4,4
76	Україна	4,1

Примітка. Укладено за даними: Индекс глобальной конкурентоспособности. Гуманитарная энциклопедия__ [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. – 2010.09.09 (последняя редакция: 2014.09.03). URL: <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>.

Україна у 2014 році посіла у міжнародному рейтингу 76 місце серед 144 учасників, піднявшись на 8 позицій (84 місце) порівняно з минулим роком. Однак минулого року Україна впала на 11 позицій до теперішнього 84 місця серед 148 країн. При цьому у рейтингу ВЕФ 2013-2014 рр. наголошувалося, що «в цілому Україна зберігає свої конкурентні переваги... ці результати базуються на великому розмірі ринку України (38-е місце в рейтингу за цим показником серед країн) і міцної освітньої системи, яка забезпечує легкий доступ до всіх рівнів освіти (Україна на 43 місці з вищої освіти та навчання, і на 57 – з початкової освіти)» [1]. у дослідженні ВЕФ 2014-2015 р. зазначено, що «Посилення фінансових ринків разом із використанням потенціалу високоосвічених громадян і загальною місткістю ринку допоможе Україні стабілізувати економіку, поліпшити конкурентний стан країни»[2].

З метою забезпечення конкурентного середовища в Україні було створено антимонопольне правове поле. Однак численні законодавчі акти не змогли забезпечити належної ефективності функціонування ринків в Україні, що проявляється у зростанні цін на товари великих корпорацій, які домінують на ринках при заниженні якості товарів, монополізації товарних ринків, низькому рівні впровадження найновіших досягнень науки і техніки у виробництво. Найбільш монополізованими залишаються галузі паливно-енергетичного комплексу, транспорту та зв'язку, житлово-комунального господарства.

Найвищий показник рівня ринкової концентрації спостерігається у видобувній промисловості, на транспорті і зв'язку, у сфері охорони здоров'я, надання соціальної допомоги, переробній промисловості та у фінансовій діяльності. За результатами опитувань, конкуренцію вважають істотним фактором впливу на господарську діяльність лише від 25 до 49 відсотків керівників підприємств промисловості, будівництва, роздрібною торгівлі, транспорту та 12 відсотків керівників сільськогосподарських підприємств. За даними досліджень, останніми роками концентрація капіталу відбувається насамперед у найрентабельніших галузях. Відсоток «чистої монополії» піднявся в усіх секторах економіки від 14,2 до 17,2, ринків з ознаками домінування – від 36,6 до 64,5. Рівень монополізації підвищився у 29 галузях, тоді як зниження його спостерігалось тільки в 14.

Про низький рівень розвитку конкуренції свідчать також дані наукових досліджень, відповідно до яких протягом останніх років на товарних ринках з обмеженими можливостями для розвитку конкуренції реалізовано більш як 50 відсотків обсягу продукції, в тому числі на повністю монополізованих ринках – більш як 7 відсотків, на ринках з домінуванням однієї компанії – майже 28, на ринках з домінуванням кількох компаній – більш як 15 відсотків. [3].

Протягом 2013-го року Антимонопольний комітет України виявив понад 7600 порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Це майже на 30% більше показника попереднього року. Структура порушень законодавства про захист економічної конкуренції, припинених АМКУ за 9 місяців 2013 року, представлена такими даними:

1. Зловживання монополієм (домінуючим) становищем – 41%.
2. Анти конкурентні дії органів влади – 24%.
3. Недобросовісна конкуренція – 16%.
4. Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання – 10%.
5. Інші порушення – 9% [4, с. 6].

У промислово розвинених країнах значним фактором боротьби з монополізмом, представленим великими корпораціями, є малий і середній бізнес. Він органічно входить в економічну структуру сучасних постіндустріальних держав як необхідний, складовий елемент цієї структури. Здається, що невеликі фірми не мають ніяких шансів на перемогу в конкурентній боротьбі з корпораціями, але, як показує практика, саме малий бізнес з його гнучкістю, власним капіталом і локальним розміром операцій здатен успішно розвиватись і навіть створювати унікальні продукти. Роль малого бізнесу велика не тільки кількісно, але й функціонально, маються на увазі ті завдання, які успішно виконує малий бізнес. Він зв'язує економіку в єдине ціле, забезпечуючи виробництво тих товарів і послуг, які не є прибутковими для великого бізнесу, наприклад, утримання бензоколонок.

Венчурні (ризикові) фірми розробляють нові наукові ідеї і втілюють їх у виробництво. Копіюючи продукти ведучих фірм, вони спроможні протягом незначного періоду витіснити значну кількість товарів фірм-монополістів. Дрібні фірми сприяють підвищенню ефективності всієї національної економіки, позаяк беруть на себе допоміжні виробництва в корпораціях, очищаючи концерни від малопродуктивних власних підрозділів.

Слід зауважити, що ставку на середній клас, представлений малим та середнім бізнесом, робила більшість держав, як наслідок – швидке зростання ВВП, вплив на створення цивілізованого конкурентного середовища й суттєве поліпшення соціальних умов громадян. У державах Євросоюзу до 60% національного ВВП забезпечує саме малий та середній бізнес. В Україні цей показник становить лише 10-15%, й до того ж зменшується [5].

Середній клас міг би зіграти вирішальну роль у розвитку ринкової інфраструктури, особливо в сільській місцевості. Особливе значення для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції в Україні має створення сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, ощадні каси, спілки взаємодопомоги. Там, де люди об'єдналися і

створили збутові кооперативи, зникають монополісти-посередники, які за безцінь скуповують результати важкої селянської праці, створюється конкурентне середовище. Однак для розвитку обслуговуючих кооперативів в Україні необхідна організаційна, фінансова та інформаційна підтримка держави.

Таким чином, глобальна конкурентоспроможність країни залежить від якості ринкового середовища, в якому працюють суб'єкти економіки. Недостатній рівень розвитку конкурентних відносин на внутрішніх ринках призводить до низької інноваційної спрямованості, зростання цін, зниження конкурентних переваг країни на зовнішніх ринках.

Література:

1. Україна впала на 11 позицій в рейтингу конкурентоспроможності країн світу [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2013/09/4/392757/>.
2. Україна піднялася на 8 позицій у рейтингу глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/958544-ukrajina-pidnyalasya-na-8-pozitsiy-u-reytingu-globalnoji-konkurentospromojnosti.html>.
3. Концепція Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014-2024 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/690-2012-%D1%80>.
4. Малолеткова, О. «Лише половина товарів, робіт і послуг реалізується в Україні за умов чесної конкуренції» [Текст] / О. Малолеткова // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 9.
5. Мельничук, В. Піраміда руїни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/29334>.